

GDK 907 + 916

NASPROTJA V GOZDU

Katarina GROZNIK*

Izvleček

Gozd je omejen naravni vir, zato številne potrebe, zahteve in želje ljudi niso uresničljive. Nasprotja v gozdu izvirajo iz različnih interesov. Nastajajo na ravni ciljev in ukrepov, izražena so ob vprašanju zunanjih vplivov na gozd, namembnosti zemljišča, rabe gozda in načina gospodarjenja z njim. Osnovna načina reševanja nasprotij sta politični in gospodarski. Pri političnem gre za informacijske, finančne in pravne ukrepe in osnovne usmeritve gozdarstva, pri gospodarskem pa za uporabo zakonitosti trga, v zadnjem času tudi za nelesne dobrine gozda. Nasprotja v gozdu pomembno vplivajo na gospodarjenje z gozdovi.

Ključne besede: večnamenska vloga gozda, interes, nasprotje, gospodarjenje z gozdom, gozdarska politika

CONFLICTS IN THE FOREST

Abstract

Since forest is a restricted natural resource, numerous human needs, requirements and requests cannot be fulfilled. Conflicts in the forest arise from different interests regarding objectives and measures, and questions concerning the impact on forests, intended purpose of land, use of forest and method of forest management. There are two basic ways of solving such conflicts: political and economic. While the former concerns informational, financial and legal measures and basic forestry policy, the latter involves the use of market mechanisms, recently also for non-wood goods of the forest. Conflicts considerably affect forest management.

Key words: multiple-use forest, interest, conflict, forest management, forestry policy

* dipl. ing. gozd., Zavod za gozdove Slovenije, Večna pot 2, 1000 Ljubljana, SLO

VSEBINA

1	UVOD	221
2	NASPROTJA V GOZDU	221
3	REŠEVANJE NASPROTIJ	228
3.1	Splošno o reševanju nasprotij v gozdu	228
3.2	Večnamensko gospodarjenje z gozdom	231
3.3	Omejitve lastnikov gozdov	235
3.4	Uporaba tržnih mehanizmov	238
4	SKLEPNE UGOTOVITVE	242
5	POVZETEK	243
	SUMMARY	244
	VIRI	245

1 UVOD

Življenje gozda že dolgo ne sledi več le naravnim zakonitostim. Človek s svojim načinom življenja od pradavnine vpliva nanj. Pomen gozda za ljudi se spreminja skozi čas, skozi prostor, od človeka do človeka. Zahteve in pričakovanja ljudi do gozda so v današnjem času vse bolj pestre in glasne, kritike so ostrejšše. Med različnimi uporabniki gozdnega prostora prihaja do nasprotij. Za gozdarje, ki jim je zaupana skrb za gozdove, je pomembno, da nasprotja v gozdu poznajo in jih pomagajo reševati.

V strokovni gozdarski literaturi je mogoče pogosto zaslediti omenjanje nasprotij in konfliktov v gozdarstvu. Nasprotja v gozdu so oprijemljivo izražena predvsem v primerih, kot je gradnja gozdne ceste ali zavarovanje gozdnega predela. Za spoznavanje nasprotij na različnih ravneh in njihovega vpliva na razvoj gospodarjenja z gozdovi so pomembna teoretična razmišljanja.

2 NASPROTJA V GOZDU

Latinska beseda *conflictus* pomeni udar, boj, spopad. Konflikt je težaven položaj, ki izvira iz trčenja nasprotnih pogledov, interesov, želja, zahtev posameznikov ali skupine ljudi, kar lahko vodi v spor. Nasprotje je nekaj, kar se v nečem bistvenem popolnoma razlikuje od drugega. Nasprotje pomeni obstoj različnosti, konflikt pa že zaostritev položaja, spor, spopad.

Nasprotja v gozdu lahko opredelimo kot različne potrebe, zahteve in poglede ljudi na gozd in gospodarjenje z njim. Konflikti v gozdu so nasprotja, ki so zaostrena in prerasejo v spor med zagovorniki različnih ravnanj in stališč.

Drugi izrazi za nasprotja in konflikte v gozdarski literaturi so še problemi, težave, ovire, sporna vprašanja.

Ljudje smo različni in tako so nasprotja stalen spremljevalec medsebojnih odnosov. Nasprotja so lahko vir družbene preobrazbe, če jih uspe uravnavati in nadzorovati (GLÜCK 1993). Tudi sociolog DAHRENDORF (1990) vidi v nasprotjih vir napredka v smeri civiliziranosti in svetovne civilne družbe. Korenine modernega socialnega konflikta so v politični demokraciji, tržnem

gospodarstvu in družbi samozvestnih državljanov. Državljeni imajo možnost udeležbe pri odločanju o javnih zadevah. Pri tem gre za pravice in ponudbo. Ljudje imajo pravico pristopa do nekaterih stvari (npr. volilno pravico, pravico prostega gibanja po gozdu), pri ponudbi pa gre za izbor stvari bolj iz količinskega, ekonomskega vidika. Ponudba je lahko povečana v okviru gospodarske rasti, pravice se lahko povečajo s prerazporeditvijo; kar eni pridobijo, temu se morajo drugi odpovedati. Zaradi tega pa že nastajajo nasprotja.

Upravljanje z naravnimi viri je danes področje v družbi, ki je polno nasprotnih interesov, zmede in negotovosti. Znotraj tega področja narašča tudi skrb javnosti za gozdove, ki ustvarja pritisk na cilje upravljanja in spremembe pri pomenu gozda. CLARK s sodelavci (1992) ugotavlja povečane pritiske javnosti na gospodarjenje z gozdovi v Severni Ameriki.

Naravne zakonitosti delovanja gozdnih ekosistemov so že v osnovi različne od zakonitosti kakršnekoli rabe gozda. Gozdni ekosistem kot celota teži k notranji stabilnosti, pri rabi gozda pa gre navadno za maksimiranje dohodka iz gozda in zasledovanje določenih učinkov gozda.

Načrtno gospodarjenje z gozdovi na načelu trajnosti je nastalo zaradi potreb po reševanju konflikta med lesno rabo gozda in trajnim obstojem gozdnega ekosistema.

Nasprotja v gozdu so neločljiv del družbenih sprememb. Osnovno nasprotje v gozdu je v razlikah med pričakovanji družbe do gozdov in dejanskim gospodarjenjem z gozdom. Nasprotja pogosto nakazujejo, da potrebuje dosednji način gospodarjenja spremembe. Nov pristop v gozdarstvu bi moral z vidika nasprotij v gozdu vsebovati boljše razumevanje različnih družbenih potreb in vrednot in zagotoviti, da bodo vključene v proces načrtovanja in odločanja.

Zanimivi so izsledki severnoameriške raziskave o spornih vprašanjih pri gospodarjenju z gozdovi (JAKES s sod. 1990). Gozdarji državnih gozdov ZDA so po delfski metodi navedli najpomembnejša sporna vprašanja v gozdarstvu za obdobje naslednjih 10-15 let. S sintezo odgovorov in njihovim dodatnim razvrščanjem po pomenu z anketo so raziskovalci sestavili naslednji seznam problemov v gozdarstvu:

1. zakonodajni in politični izzivi pri gozdarskem načrtovanju in odločanju,
2. povečevanje konfliktov in polarizacija stališč med različnimi uporabniki gozda,
3. nasprotja med lokalnimi in nacionalnimi interesi in prioritetami,
4. neskladja med načrtovanimi prioritetami in prioritetami, določenimi z namenskimi denarnimi sredstvi,
5. povečan pritisk na načrtovanje in gospodarske ukrepe,
6. zmanjšanje obsega sredstev za gospodarjenje z državnimi gozdovi ob sočasno vedno številnejših zahtevah po kakovostnejšem gospodarjenju, varstvu narave ipd.,
7. usklajevanje učinkovitosti načrtovanja in stroškov za proces načrtovanja,
8. plačevanje vstopnine za uporabnike in s tem kritje nekaterih stroškov (npr. rekreacija v gozdu),
9. škodljivi vplivi določenih rab, legalnih in ilegalnih, na stanje gozdov (npr. vožnja z vozili zunaj določenih poti),
10. težave, povezane s stičnimi območji divjine, stanovanjskih in urbanih površin,
11. povečana vloga gozdov pri oskrbi z vodo.

Med navedenimi problemi prevladujejo tisti, ki so kakorkoli povezani s stiki z ljudmi. Štirje od petih najpomembnejših problemov so povezani z reševanjem nasprotij. Rezultati raziskave kažejo, da se gozdarji zavedajo, da se bolj spoznajo na fizično gospodarjenje z gozdovi kot na soočanje z zahtevami in pričakovanji ljudi.

Po primerjalni raziskavi o nasprotjih v gozdu v nekaterih zahodnoevropskih državah in v ZDA (HELLSTRÖM / REUNALA 1995) so procesi potekali podobno in skoraj sočasno. Avtorja raziskave sta obravnavala predvsem nasprotja med interesi varstva narave, rekreacije in pridobivanja lesa v obdobju od leta 1950 do leta 1983, ki so dobila odziv v javnih kritikah gozdarstva.

Zanimiv je prikaz nasprotij v okviru širših družbenih sprememb. Pritisk na gozd v 60-ih in 70-ih letih je bil posledica gospodarske rasti, ki je vplivala na večjo učinkovitost pri izkoriščanju gozdov, na poškodovanost okolja in strah pred pretirano izkoriščenostjo naravnih virov, na povečan življenjski standard ljudi in s tem na obseg rekreacije.

Poleg gospodarske rasti so bila vplivna tudi znanstvena poročila o stanju narave in svetovno leto narave l.1970. Na intenzivnost nasprotij je vplivala tudi hitrost sprememb v gozdarstvu. V državah najhitrejših sprememb na Finskem, Švedskem, v ZDA in Franciji so bili konflikti najostrejši. Spremembe v Nemčiji in na Norveškem so potekale v daljšem obdobju in konflikti so bili blažji.

V posameznih državah so bili pomembni dejavniki za vrsto in trajanje nasprotij še izoliranost gozdarstva, pomen gozdov za nacionalno gospodarstvo, kulturna vloga gozdov, hitrost družbenih sprememb, obstoj skupnih interesov gozdarstva, rekreacije in varstva narave.

Navidezen mir v poznih 70-ih letih je bil po eni strani posledica večjega pretoka informacij iz gozdarstva v javnost, po drugi strani pa ekonomske recesije in večjega upoštevanja naravnih dejavnikov pri izkoriščanju gozdov. V 80-ih letih so postale razprave o gozdarstvu znova intenzivnejše. Porabniki in mediji so se pričeli bolj zanimati za vplive gozdarstva na okolje. Nekatere gozdarske teme so dobile mednarodne razsežnosti.

Z navedeno raziskavo o nasprotjih v gozdu in njenim nadaljevanjem za obdobje od leta 1983 do danes, ki še poteka, avtorji zasledujejo razvoj in vrste nasprotij in analizirajo, kako se nasprotja odražajo v spremembah gozdarske politike in v dejanski rabi gozdov.

Pri razmišljanju o pomenu nasprotij je pomembno poznavanje različnih interesov. Razčlenimo jih lahko na posredne in neposredne, materialne in nematerialne, gospodarske in negospodarske, ekonomske, socialne in ekološke, zasebne in javne, kratkoročne in dolgoročne, pretekle, sedanje in prihodnje interese.

Poleg vrst interesov so pri analizi nasprotij pomembni še nosilci interesov. V primeru gozda bi lahko opredelili dva glavna nosilca interesov: lastnike gozdov in preostalo družbo. V idealnem primeru si interesi med obema poloma ne nasprotujejo ali so enaki, pogosto pa so med seboj konkurenčni (GLÜCK 1994/a). Družbeni interesi so lahko povezani s proizvodnjo lesa, varstvom narave, turizmom, rekreacijo, lovom idr. Za reševanje nasprotij je pomembno vedeti, kako so nosilci interesov organizirani in kako delujejo navzven v odnosih s predstavniki drugih interesov. Interes države za ohranitev in krepitev gozdov je

lahko izražen z gozdarskimi javnimi ustanovami. Lastniki se med seboj povezujejo v zadruge, združenja, društva. Naravovarstveniki zastopajo svoje interese v naravovarstvenih organizacijah, ki so lahko vladne ali nevladne. V razvitem zahodnem svetu in tudi pri nas je vedno bolj znana udeležba javnosti pri odločanju na področju varstva narave v obliki državlanske pobude. Lovci so povezani v lovskih organizacijah. Za zastopanje turističnih interesov obstajajo turistična združenja.

Konflikti, ki izvirajo iz konkurenčnih interesov, so v politični praksi imenovani politični problemi. Interesi se dejansko konkretno izrazijo predvsem ob določenih problemih (npr. ob problemu divjadi, visoki stopnji onesnaženosti zraka).

Po GLÜCKU (1994/a) je naloga gozdarske politike urejanje treh problemskih področij. Gre za področja:

1. konkurenčnih ekonomskih interesov do gozda,
2. konkurenčnih ekonomskih in ekoloških interesov do gozda,
3. konkurenčnih ekonomskih in socialnih interesov do gozda.

Za ta področja političnih problemov je značilno, da so vir nasprotij, da gre za omejenost oz. pomanjkanje nečesa (npr. pri objedanju divjadi gre za pomanjkanje nepoškodovanih sestojev) in da obstaja potreba po zakonskih rešitvah teh problemov.

Preglednica 1 Konkurenčnost interesov v gozdu
Table 1: Competitive interests in the forest

Interesi v gozdu	EKONOMSKI	EKOLOŠKI	SOCIALNI
EKONOMSKI	+	+	+
EKOLOŠKI	+	?	?
SOCIALNI	+	?	?

Dejstvo, da so ekonomski interesi v večini držav za gozdarstvo trenutno najzanimivejši, ne pomeni, da ni nasprotij znotraj ekoloških in socialnih interesov ter med njimi. Tudi ta nasprotja že obstajajo, morda bodo postala aktualnejša v prihodnosti (preglednica 1).

Nasprotna stališča so sestavni del osnovnega postopka gozdarske politike - političnega ciklusa ("forest policy cycle"). Nasprotja cel potek sprožijo (GLÜCK 1994/a, ELLEFSON 1992). Pregled o raziskavah gozdarske politike v Evropi (HYTTINEN / SOLBERG 1995), ki so potekale v času 1993/94, kaže, da je bil pomemben dejavnik pri izbiri raziskovalnih tem povečana okoljevarstvena zavest ljudi. Kar nekaj projektov, zlasti v srednji Evropi, raziskuje vedno številnejše vrednote in preference različnih interesnih skupin v povezavi z večnamenskim gospodarjenjem z gozdom.

Gozdarstvo in varstvo narave sta bila od nekdaj tesno povezana. Gozdarji, ki so razvili še danes priznana načela, pomembna za varstvo, nego in trajno rabo gozda, so bili glede varstva narave pred svojim časom. Danes sta varstvo narave in gozdarstvo pogosto nasprotnika. V ŠVICARSKEM ZDRUŽENJU GOZDARSTVA (1990) pri trenjih med gojenjem gozdov in varstvom narave in krajine ločijo:

1. osnovna soglasja,
2. osnovna nasprotja na ravni ciljev,
3. osnovna nasprotja na ravni ukrepov .

POGAČNIK (1994) v prispevku k strokovnemu srečanju "Nasprotja v gozdnem prostoru in njihovo razreševanje" prikaže nasprotja kot škodljive vplive na gozdni ekosistem. Nasprotja gozdni ekosistem slabijo, ogrožajo ali vplivajo nanj uničujoče. Nasprotja nastajajo pri gozdnem gospodarjenju, sočasni rabi gozdnega prostora, kot posledica zunanjih vplivov in različnih posegov v gozdni prostor.

Prikaz je zanimiv, ker avtor ne postavlja nasproti dveh nosilcev interesov, temveč gozdni ekosistem in vse škodljive vplive nanj.

KROTT (1991) v študiji o konkretnem primeru protesta ljudi ob gradnji gozdne ceste v dunajskih primestnih gozdovih deli nasprotja v:

- ekološka,
- ekonomska,
- socialna.

Ekološka nasprotja nastanejo zaradi nasprotnih ekoloških ciljev (npr. ohranitev gozda, zaščita brežin, varstvo biotopov ipd.). Ekonomska nasprotja izvirajo iz

različnih gospodarskih interesov (npr. donosi iz proizvodnje lesa, finančna sredstva za varstvo narave). Socialna nasprotja so neposredno povezana z ljudmi (npr. različni cilji rekreacije v gozdu ali sovražen odnos do nosilca nasprotnih interesov).

V omenjeni študiji je pomembna še členitev nasprotij na dejanska in navidezna. Navidezna nasprotja nastanejo, če udeleženci na podlagi napačnih in nepopolnih informacij mislijo, da poznajo nasprotne interese, ki jih v resnici ni. Naravovarstvenik, ki misli, da mora zavarovati gozd pred uničenjem zaradi gozdarske rabe, se lahko bori proti navideznim nevarnostim, ki nimajo nič skupnega z interesi gozdarstva.

Avtorju členitev nasprotij omogoča podrobno analizo primera in iskanje rešitev za usklajevanje nasprotnih stališč protestnikov in lastnika gozda.

Dosedanje navedbe in razmišljanja delno osvetljujejo nasprotja v gozdu in njihov pomen pri gospodarjenju z gozdovi. Strnjeno lahko nasprotja v gozdu razčlenimo glede na:

NASPROTNE INTERESE:

1. zasebne in javne,
2. gospodarske in negospodarske,
3. materialne in nematerijske,
4. ekonomske, ekološke in socialne,
5. kratkoročne in dolgoročne,
6. pretekle, sedanje in prihodnje.

RAZLOG NASTANKA NASPROTIJ:

1. zunanji vplivi na gozd,
2. namembnost zemljišča,
3. raba gozda,
4. gospodarjenje z gozdom.

RAVEN NASTANKA NASPROTIJ:

1. raven ciljev,
2. raven ukrepov.

ZNAČAJ NASPROTIJ:

1. navidezna nasprotja,
2. dejanska nasprotja.

IZRAŽENOST NASPROTIJ:

1. prisotna, vendar neopazna in nezaostrena nasprotja,
2. zaostrena nasprotja,
3. konflikti.

3 REŠEVANJE NASPROTIJ

3.1 Splošno o reševanju nasprotij v gozdu

Veliko raziskav potrjuje, da je pri odločitvi za gozdarski poklic pomembna želja po preprostem in mirnem delu v gozdu in z gozdom (KENNEDY 1985). KOCH in KENNEDY (1991) pa vidita gozdarje sedanjosti in prihodnosti prav v vlogi reševalcev nasprotij ("conflict managers"). Spremembe v družbi nakazujejo tudi novo definicijo gozdarstva kot urejanje gozda na način, ki zagotavlja izpolnitev večnamenskih zahtev do gozda v zadovoljivi sestavi in obsegu za sedanje porabnike in sočasno zaščito učinkov gozda in možnosti rabe za prihodnje rodove. CUBBAGE (1991) meni, da je potrebno dobro raziskati vse možnosti za reševanje nasprotij. Gozdarji morajo pri tem prevzeti vodilno vlogo, če zares želijo biti gospodarji in skrbniki gozdov in ne le tehnično osebje pod nadzorom drugih državljanov, strokovnjakov ali politikov .

Obstajata politični in gospodarski način reševanja nasprotij v gozdu. Po CUBBAGU (1993) je tretja pot še v medsebojnem pogajanju nasprotnih strani. Vsak izmed načinov reševanja nasprotij ima svoje prednosti in slabosti. V praksi gre za uporabo kombinacije različnih deležev vseh treh pristopov glede na posebne okoliščine nekega problema, ki ga različna nasprotja sprožijo.

Pri političnem načinu reševanja nasprotij v gozdu oz. zakonodajnih rešitvah gre za uporabo številnih ukrepov (FREYTAG 1988, GLÜCK 1994/a).

Ti so:

1. **INFORMACIJSKI:**

- izobraževanje,
- svetovanje,
- načrtovanje,
- stiki z javnostjo,
- simbolične nagrade ipd.

2. **FINANČNI:**

- subvencije,
- davki,
- odškodnine ipd.

3. **PRAVNI:**

- zapovedi,
- prepovedi,
- dovoljenja ipd.

Pri gospodarski različici reševanja nasprotij pa gre za uporabo mehanizmov trga, zakona ponudbe in povpraševanja. V gozdarstvu je predmet menjave večinoma le les.

Problemi zaradi nasprotnih interesov se lahko rešijo tudi z zamenjavo lastnika. Zunanje učinke iz konfliktnih interesov lahko namreč lahko internalizira lastnik sam (npr. mesto Dunaj je lastnik velikega deleža primestnih gozdov in gozdov za zaščito vodnih virov, naravovarstvena organizacija WWF v Avstriji je sprožila akcijo nakupa gozdov za zaščito narave ob Donavi) (GLÜCK 1995/b).

Poleg navedenih načinov za reševanje nasprotij, so rešitve vgrajene v celoten način gospodarjenja z gozdom in celo v gozdarskih načelih.

GAŠPERŠIČ (1987) vidi izhod iz nasprotij, ki nastajajo v gozdu zaradi vedno številnejših zahtev po ustrežnejšem zagotavljanju nematerialnih funkcij gozdov in sočasnem nezmanjšanjem pomenu lesa in povečani ogroženosti gozdnih ekosistemov, v večnamenskem gospodarjenju z gozdovi. To pa ne sme ostati le na deklarativni ravni, temveč mora doseči stvarno uresničitev v usklajenosti celotnega sistema gozdnogospodarskih ukrepov v gozdu.

Osnovna rešitev nasprotij v gozdu so po mnenju gozdarjev ŠVICARSKEGA ZDRUŽENJA GOZDARSTVA (1990) večnamenski, sonaravni gozdovi.

Tudi člani AVSTRIJSKEGA ZDRUŽENJA GOZDARSTVA (1993/a,b) (v združenju so lastniki večjih gozdnih posestev in gozdarji) vidijo rešitev za vedno številnejše zahteve nelastnikov v večnamenskem gospodarjenju z gozdom. Hkrati pa zastopajo stališče, da je najsprejemljivejša različica reševanja vedno ostrejših nasprotij pri rabi gozda tržna valorizacija neproizvodnih učinkov gozda. Okvirne pogoje za to mora zagotoviti družba. Za učinkovito večnamensko gospodarjenje z gozdom mora biti lastnik motiviran.

NIESSLEIN (1980) vidi dve strategiji za obvladovanje konfliktnih situacij:

1. gospodarjenje z gozdom na način "največjega skupnega imenovalca", ki upošteva vse zahteve do gozda in jih medsebojno usklajuje;
2. analiza in ovrednotenje nasprotnih interesov, finančni ukrepi za njihovo reševanje.

Po GLÜCKU (1987) so se osnovna štiri načela v gozdarstvu, ki sta ju leta 1975 opredelila zakonca Duerr, razvila za urejanje gozdarskih problemov. Vsebovana so v gozdarskem sistemu vrednot, zakonodaji in izobraževanju.

Gre za načela :

1. prednosti proizvodnje lesa,
2. trajnosti,
3. dolgoročnosti,
4. prednosti gozdarskega strokovnega znanja.

V preteklosti so se ta načela dobro obnesla pri reševanju gozdarskopoličnih problemov. Problemi pa se spreminjajo in z njimi tudi načela. Prednost proizvodnje lesa je vedno bolj vprašljiva. Načelo trajnosti je razširjeno na celoten ekosistem in ne le na donose lesa. Načelo dolgoročnosti je značilno za gozd in gozdarstvo z vidika gozdne proizvodnje in sprememb v gozdnem ekosistemu, medtem ko v gospodarstvu večinoma prevladujejo kratkoročni interesi. Prednost gozdarskega strokovnega znanja rušijo strokovnjaki drugih področij (npr. biologi, sociologi, ekologi).

Če strnemo dosedanje navedbe, je reševanje nasprotij lahko:

- gospodarsko,
- politično.

Gre za rešitve na ravni ukrepov in na ravni ciljev in usmeritev celotnega gospodarjenja z gozdom.

Načini reševanja nasprotij v konkretnih primerih so lahko:

- SPLOŠNI: zakonodaja, ki velja splošno za širša področja,
- POSEBNI: poseben pristop, kategorije gozdov, varovalni ukrepi, sodelovanje zainteresiranih itn.

Iskanje vedno novih rešitev za vedno nove probleme mora biti del gospodarjenja z gozdom, ki je le tako lahko zares učinkovito.

3.2 Večnamensko gospodarjenje z gozdom

Kot odgovor na vedno večje potrebe in zahteve družbe po nelesnih gozdnih funkcijah in ob sočasno nezmanjšanem pomenu lesa ponuja gozdarstvo že desetletja drugačen pristop - večnamensko gospodarjenje z gozdom. Marsikje večnamensko gozdarstvo še zaživelo ni, drugje govorijo o tem, da je že preživeto.

Večnamensko gospodarjenje z gozdom je gospodarjenje z gozdom na način, s katerim je možno uresničiti več namenov, in sicer lastnikov in nelastnikov, sedanjih in prihodnjih generacij. Potencialno so vsi gozdovi večnamenski (WINKLER 1992).

V povezavi z obravnavanim izrazom se pogosto uporabljajo še pojmi funkcija, raba, učinek in vloga gozda. Mnenja o njihovi ustreznosti pa so pogosto različna. Po mnenju WINKLERJA (1992) je funkcija izraz, ki opisuje vpliv gozdnega ekosistema na okolje in obstaja neodvisno od človekove prisotnosti ali spoznanja. Pojma raba in vloga gozda sta zato v povezavi z zadovoljevanjem človekovih potreb in zahtev ustrežnejša. Človek s svojim delovanjem in izkoriščanjem daje gozdu nek pomen. Z družbenim in gospodarskim razvojem

se potrebe količinsko in kakovostno spreminjajo. Funkcije gozdov postajajo vse bolj razpoznavne, raba in vloga gozdov pestrejša.

ANKO (1980) trdi, da je izraz raba gozda popolnoma antropocentričen. Beseda vsebuje neposredno korist kot posledico določenega delovanja. Obstaja mnogo posrednih koristi (npr. varovanje tal, vpliv na klimo ipd.), ki bi jih težko opisali z besedama raba gozda, pa vendar se to delovanje gozda mora upoštevati pri gospodarjenju z njim. Po ANKU (1995) pojem funkcije opredeljuje ekološke funkcije gozdnega ekosistema, ki so od človekovih potreb neodvisne, pojem vloge pa nekaj, kar človek v danih razmerah od gozda pričakuje.

GLÜCK (1995/b) trdi, da prizadevanja za trženje nematerialnih dobrin iz gozda ovira tudi uporaba izrazov kot so gozdne funkcije in učinki gozda. Za namen uporabe tržnih mehanizmov tudi na tem področju se mu zdita primernejša izraza raba gozda in gozdne storitve.

3.2.1 RAZVOJ IDEJE O VEČNAMENSKEM GOSPODARJENJU Z GOZDOM

Večnamenskost gozda je bila znana že v daljni preteklosti. V Devinu so npr. v XVI. stoletju opazali, da premočna sečnja velikih hrastov ne prinaša samo lesa, temveč tudi težave. Podložniki so imeli poleti premalo sence za zavetje pred žgočim soncem, pozimi pa premalo zaščite pred močnimi vetrovi. Zaradi pritožb je deželni knez dal zapisati ukaz, naj se hrastovih dreves na določenih mestih ne seka več (Gozdni red 1541).

Avstrijski zakon o gozdovih iz l. 1852 vsebuje prva določila o nelesni rabi gozdov. Država je lahko ukazala posebno ravnanje z gozdovi za obrambo pred plazovi, udori in odnašanjem zemlje (WINKLER 1992).

Razvoj gozdarstva z vidika trajnosti in odnosa do funkcij gozda (MANTAU 1994) bi lahko razdelili v tri obdobja:

1. Obdobje do začetka 19. stoletja. Cilj gozdarstva je bila zaradi stisk z lesom *trajnost donosov lesa*. Pojem trajnosti v gozdarstvu je prvi uporabil Carlowitz leta 1713.
2. Ob prelomu stoletja je prišlo do *razširitve pojma trajnosti tudi na učinke gozda* (varovalnost gozda, blagodejni učinki gozda). Dietrich je leta 1953

ta razvoj zajel v nauku o gozdnih funkcijah ("Waldfunktionenlehre"). V tem obdobju nosilci gozdarstva sami sistematizirajo in vgradijo številne funkcije v gozdarsko politiko in gozdnogojitvene koncepte. Uresničitev funkcij je po tedanjem prepričanju možna v okviru pridobivanja lesa.

3. V obdobju od 70-ih let dalje pa povpraševanje po učinkih gozda in *zahteve javnosti močno naraščajo*.

KOCH in KENNEDY (1991) delita gospodarjenje z gozdom na tri razvojne oblike:

1. *večproduktno gospodarjenje z gozdom* v času agrarne družbe v Evropi v XVIII. stoletju (les, paša, gozdni sadeži, lov, stelja),
2. *monofunkcionalno gospodarjenje z gozdom* v času industrijske družbe,
3. *večnamenska raba gozda* v današnji postindustrijski družbi storitvenih dejavnosti.

Koncept večnamenskega gospodarjenja z gozdom se je pojavil kot odgovor na pomanjkanje gozdnih virov in enostransko izkoriščanje gozdov, ki je uničevalo gozdove ali ustvarjalo resne konflikte med tradicionalno rabo in številnimi novimi rabami.

KOCH in KENNEDY (1991) vidita pionirske korake na tem področju v ZDA. Koncept se je uveljavil tudi v Evropi davno pred tem, preden je bil poimenovan (ANKO 1980). Žal je ostalo večnamensko gospodarjenje z gozdom najpogostejše le na deklarativni ravni (GAŠPERŠIČ 1987).

Razvoj v Severni Ameriki je zaradi krajšega časovnega intervala zanimiv za primerjavo z evropskimi razmerami. V XVII.st. so prvi naseljenci prišli v deželo bogatih naravnih virov (CORTNER s sod. 1993). Do konca XIX.st. so uničili večino gozdov na vzhodu kontinenta. Spoznanje, da ima izčrpavanje virov svoje meje, je konec 80-ih in v začetku 90-ih let (1880-1890) privedlo do začetkov gibanja za ohranitev naravnih virov. Takrat je tam dobilo svoje mesto tudi profesionalno gozdarstvo pod močnim vplivom tradicije gozdarstva iz Evrope. Na začetku XX.st. so v ameriški vladi za gozdove v državni lasti določili sistem gospodarskih gozdov za oskrbo z lesom in vodo; zavarovali so pomembna območja z vidika estetike, neokrnjene narave, rekreacije; osnovali so sistem nacionalnih parkov; kupovali so še obstoječe gozdove v razvitih vzhodnih predelih ZDA. Po drugi svetovni vojni se je začelo obdobje večnamenske rabe gozda in trajnosti donosov. Vzroki so bili v eksplozivni gradnji hiš in s tem velikih

potrebah po lesu ter v vedno večjih zahtevah po možnostih za rekreacijo in oddih v prostem času. L.1960 so potrdili trajnostno večnamensko gospodarjenje z gozdom kot dominantno filozofijo upravljanja z gozdovi. Namen je bil trajnostno proizvajati različne dobrine in storitve. Nikoli pa ni bilo jasnih smernic ali standardov, kako naj bi gospodarili na neki površini s kombinacijo različnih rab, obstajale so dileme o tem, ali je lahko del območja namenjen le eni rabi, če je celota namenjena večim, ali mora biti na vsaki površini prisotna več kot ena raba.

Sledilo je obdobje varstva okolja (1970 - 1990). Nasprotja so se zaostrovala, nezaupanje v strokovnjake in tehnološke rešitve se je povečevalo. V 70-ih so se pojavili strožji gozdnogojitveni predpisi za zasebne gozdove namesto prejšnjih iz 30-ih let.

V zadnjih letih pa se je pojavila novost - *ekosistemsko gospodarjenje z gozdom* ("ecosystem management").

Pri ekosistemskem gospodarjenju z gozdom je cilj povezan s trajnostjo ekološke strukture in procesov. Cilji upravljanja so ohraniti produktivnost tal, genetsko bogastvo in pestrost ter sistemsko celoto in prožnost. Nov pristop naj bi vzdrževal ekološke procese, funkcije in vzorce krajine tako, da je sistem prožen na kratkoročne strese in prilagodljiv dolgoročnim spremembam. Pristop naj bi trdno koreninil v znanosti, vseboval pa naj bi tudi močno socialnopolitično komponento. Njegov sestavni del so večsmerni odnosi med znanstveniki, upravljalci in javnostjo.

Na nastanek novega pristopa v ZDA so vplivali naslednji dejavniki:

1. povečane potrebe po materialnih in nematerialnih dobrinah iz gozda,
2. povečana urbanizacija in okoljevarstvena gibanja,
3. ekonomska zaskrbljenost zaradi proračunskega primanjkljaja in naraščanja nacionalnega dolga, zato sta bili vlada in javnost močnejše proti izkoriščanju in uničevanju naravnih virov,
4. splošna nepripravljenost javnosti in vlade prepustiti strokovnjakom odločitve o naravnih virih,
5. nova spoznanja in perspektive (npr. pomen starih sestojev, priznanje znanstvenikov in javnosti), pristop znanstvenikov iz drugih znanstvenih področij (npr. biologov, sociologov) k študiju in gospodarjenju z gozdom.

Pri ekosistemskem gospodarjenju z gozdom je ohranitev ekološke stabilnosti cilj in ne omejitev kot pri trajnostnem večnamenskem gospodarjenju. Poudarek je na stabilnosti ekosistema, ki naj bo z gospodarjenjem zvišana in ne zmanjšana. Večnamensko gospodarjenje z gozdom poudarja proizvode in izhode in je podobno kmetijstvu (CORTNER s sod. 1993). Nov način gospodarjenja z gozdom se zavzema za odprte delovne odnose med gozdarji, znanostjo in javnostjo, v nasprotju s samoumevnostjo gozdarskega tehnokratizma po načelu, da gozdar najbolje ve, kaj je za družbo dobro.

Avtorji prispevka (CLARK s sod. 1992), ki komentira nov pristop gozdarstva v ZDA, trdijo, da ime pristopa ni pomembno, temveč je pomembno to, da je potrebna drugačna pot za odgovore na zahteve javnosti za trajnostno upravljanje naravnih virov, ki zagotavlja široko paleto vlog in rab. Nasprotne potrebe in stališča o gospodarjenju z gozdovi so povzročila nastanek novega pristopa .

Gre pri novem pristopu v ZDA dejansko za nadgradnjo ali samo za bolj natančno in drugačno opredelitev ideje večnamenskega gospodarjenja z gozdom? Gre za sinonim sonaravnemu gospodarjenju z gozdom? Kako se bodo spremembe na načelni, teoretični ravni izrazile v dejanskih ukrepih gospodarjenja z gozdom? Odgovorov na ta vprašanja še ni. Vzrok nastanka novih perspektiv pa zgovorno pripoveduje o potrebi po izboljšavi obstoječega gospodarjenja z gozdom.

3.3 Omejitve lastnikov gozdov

Pravice lastnikov gozdov si lahko predstavljamo kot šopek cvetlic. Vsak cvet predstavlja pravico do določene rabe (npr. lov, gradnja cest, osnivanje čistih sestojev, prepoved gibanja po gozdu drugim osebam itn.). Šopek pravic lastnikov gozdov je skozi čas zaradi sprememb v družbi postal v primerjavi z začetnim skromen (GLÜCK 1995/a). Pravice lastnikov pa se razlikujejo tudi v prostoru, npr. od države do države, pogojujejo jih tudi značilnosti njihovega gozda (npr. varovalni gozd, gozd s posebnim namenom).

Tradicionalno pojmovanje lastnine kot neodtujljive in absolutne pravice je že davno preživeto (ŠINKOVEC 1994). Absolutna lastninska pravica v primeru gozda bi pomenila, da bi lastniku pripadali površina in vse rastlinske in živalske

vrste na njej. Z njimi bi lahko svobodno razpolagal in jih tudi uničil, če bi ga ovirale pri doseganju cilja. Kar bi družba želela zavarovati, bi morala odkupiti. Druga skrajnost je maksimalno omejena lastninska pravica. Npr. zahtevo po sonaravnem gospodarjenju z gozdom bi moral lastnik izpolnjevati. Ker lastniku ne bi pripadalo veliko pravic, mu s tega vidika ne bi bilo nič vzeto in nadomestila ne bi bila potrebna.

Iz navedenih skrajnih primerov je razvidno, da je od opredelitve lastninskih pravic in institucionalne izvedbe odvisno, kdo naj nosi stroške npr. za varstvo narave v gozdu, lastnik, porabnik ali družba (GLÜCK 1995/a).

Zanimivo je, da je gozd prešel v zasebno last nazadnje in ne v celoti. Lastnina se je razvila praviloma le pri omejenih dobrinah, gozd pa je v zgodovini poselitve najdlje veljal kot vir neizčrpnih razsežnosti (NIESSLEIN 1980).

V obdobju fiziokratizma so nastale pobude za svobodno gospodarjenje z zasebnimi gozdovi. Posledice so bile odtujitve velikih površin državnih gozdov v Avstriji, Franciji in drugje. To pa je po drugi strani izzvalo zakonsko zaščito gozdov (Danska l.1805, Francija l.1827, Avstrija l.1852) in s tem omejitve lastnikov gozdov pri uživanju lastninske pravice.

Lastninska pravica pomeni nekaj imeti in upravljati s tem v skladu z zakoni (ŠINKOVEC 1994). Slovenska ustava se na primer obrača na zakonodajalca in lastnika, da opredelujeta oz. gospodarita s stvarmi skladno z njihovo gospodarsko, socialno in ekološko funkcijo. S tem se določajo vsebina in meje lastninske pravice. Država lahko torej lastnikom gozdov zaradi interesov drugih ljudi predpiše, naj nekaj storijo, dopustijo ali opustijo (WINKLER 1992).

Država lahko omejitve lastnikom nadomesti z odškodninami, materialnimi spodbudami ali davčnimi olajšavami. Ta nadomestila pa so lahko za državo pomembne finančne obremenitve. Vprašljivo je, ali ne bi bilo razumneje imeti večjega deleža javnih gozdov, zlasti v primerih, ko so neproizvodne funkcije bolj poudarjene.

Zasebno lastništvo gozda danes je v večini držav dejstvo. Pomembno vprašanje je zato način izvajanja lastništva gozda. Lastninske pravice ne morejo biti pravilne ali napačne. Znotraj istih zakonskih okvirov lahko prihaja tako do

osnovanja čistih sestojev drevesnih vrst, kot tudi do varovanja pestrosti in sonaravnega pristopa (GLÜCK 1995/a).

Svoboda lastnine in njena uporabna vrednost sta s slovensko ustavo zajamčeni, a ne brezpogojno. Možne so razlastitve in socialne, ekonomske in ekološke vezanosti oz. omejitve (67. in 69. člen ustave). Razlastitev in omejevanje sta vezana na splošen interes.

Pri razlastitvi lastniku pripada odškodnina. Po nemškem pravu vsaka omejitev ne more privedi do odškodnine. Pri omejitvah lastnine gre za omejevanje običajne rabe in ne za odtujitev. Pri omejitvah gre lahko za:

- stroškovno obremenjevanje,
- zmanjšanje dobička,
- otežitev pri izvajanju lastninske pravice,
- zmanjšanje vrednosti premoženja.

Zakonodajalec s standardi in normativi (npr. uporaba umetnih gnojil, škropiv, meje emisij ipd.) res posega v prosto razpolaganje lastnika. S tem pa ne posega v njegovo lastninsko pravico, temveč le v svobodo podjetništva. Predpis velja za vse proizvajalce, gre za enake obremenitve pri izvajanju neke dejavnosti.

Če so lastniki omejeni v rabi, se jim praviloma namenijo davčne olajšave. Država si lahko zagotovi predkupno pravico, če gre za splošen interes, je možna tudi razlastitev.

Zaradi nesporne večnamenskosti gozdov je potrebno doseči usklajevanje interesov lastnikov gozdov in splošnega interesa (ŠINKOVEC 1994). Tega pri gospodarjenju z gozdom pa država ne zagotavlja le s prepovedmi in zapovedmi, temveč smotrno ravnanje vzpodbuja tudi z ekonomsko politiko (davki, krediti ipd.) in s strokovno pomočjo lastnikom gozdov.

Lastninska pravica v gozdovih je specifična in omejena. Uspešnost omejitev in s tem gospodarjenja z zasebnimi gozdovi je močno odvisna od tega, če lastniki pri upravljanju, uživanju in razpolaganju s svojimi gozdovi dobijo ustrezna nadomestila.

3.4 Uporaba tržnih mehanizmov

Med razmišljanji o učinkovitejši skrbi za gozdove, ki bi zadovoljevali številne potrebe in želje, se pojavljajo tudi pogledi, ki napovedujejo, utemeljujejo in zagovarjajo uporabo tržnih mehanizmov tudi za doslej netržne, javne dobrine, kot so infrastrukturni učinki gozda.

Gre za alternativo zakonodajnim rešitvam in administrativnim denarnim spodbudam za zagotavljanje nelesnih funkcij gozda. O aktualnosti teme priča poleg številnih avtorskih prispevkov v strokovnih revijah tudi pripravljenost Evropske skupnosti nuditi finančno podporo raziskovalnim projektom na tem področju (GLÜCK 1995/b).

Narava kot vir gospodarskega izkoriščanja ima meje. Njena vloga zunanjega okvira proizvodnje, vira surovin in skladišča odpadnih snovi se spreminja v vlogo pomembnega dejavnika proizvodnje. Pri prizadevanjih za njeno ohranitev gre za dolgoročen proces z realnim ekonomskim ozadjem. Dosedanje predstave o dobrinah se spreminjajo. MANTAU (1994) meni, da bo v prihodnosti vedno več naravnih dobrin tržnih.

Čim bolj se neka dejavnost odmika tržnemu urejanju, tem bolj jasna je državna intervencija. Zmanjšuje se pomen zakona ponudbe in povpraševanja, obvezna postanejo državna vlaganja. Oblikuje se sistem javnega financiranja in vloga države nasproti subjektom, ki jim zaupa ravnanje s stvarmi, ki imajo poseben namen.

V razvoju celotnega gospodarstva je opazen trend razvoja v smeri terciarnih, storitvenih dejavnosti. Vedno večje zahteve javnosti po ohranitvi in zagotovitvi nelesnih funkcij gozda nakazujejo podoben razvoj tudi v gozdarstvu. Današnji viri zaslužka v gozdarstvu so proizvodnja lesa in ponekod delno tudi lov. Les kot obnovljiv surovinski vir je in bo pomemben. Jutrišnji viri zaslužka gozdarstva pa so morda skriti še drugje, npr. v varstvu narave, rekreaciji, turizmu.

Osnova za možnost trženja nekega proizvoda ali storitve je obstoj:

1. rivalitete,
2. možnosti izključitve.

Rivaliteta pri porabi povzroča omejenost neke dobrine in s tem privlačnost za gospodarjenje in menjavo. Možnost izključitve pa vpliva na tržnost dobrine, brezplačno rabo je mogoče preprečiti.

Preglednica 2: Delitev dobrin glede na obstoj izključitve in rivalitete (GLÜCK 1994/b)

Table 2: Division of goods according to the presence of exclusion and competition (Glück 1994/b)

		MOŽNOST IZKLJUČITVE	
		ne	da
RIVALITETA PORABE	da	skupne dobrine (npr. zrak, podtalnica)	zasebne dobrine (npr. les)
	ne	javne dobrine (npr. lepota dežele, varovalnost gozda)	klubske dobrine (npr. obisk nacionalnega parka)

V primeru obstoja možnosti izključitve je uporaba tržnih mehanizmov uresničljiva (Preglednica 2). Dobre dosegajo določeno ceno, lastnik jih praviloma zagotavlja v odvisnosti od višine cen. Kadar možnosti izključitve ni, uporaba tržnih mehanizmov ne pride v poštev. Dobre nimajo tržne cene, lastnik jih zagotavlja le kot pozitivne zunanje učinke gozdne (lesne) proizvodnje. Če jih želimo več, mora posredovati država.

Sposobnost trženja neke dobrine ni statična, gre za dinamičen proces. Znižani stroški izključitve in povečana rivaliteta lahko spremenijo neko javno dobrino v tržno. Rivalstvo za naravo je vedno močnejše, izključitev pa ni obvezen pogoj za pripravljenost plačila. Lahko gre tudi za izključitev na nivoju vrednot (MANTAU 1994).

Ovire za uporabo tržnih mehanizmov za dosedaj netržne dobrine v gozdarstvu so številne. MANTAU (1994) vidi poglobljene zavore v zasnovah gozdarske politike in ekonomske znanosti. V gozdarski politiki so nelesni učinki gozda pogosto le stranski učinki proizvodnje lesa. Manjkajo instrumenti, ki bi povečano povpraševanje spremenili v donose, zato ostajajo le stroški. V ekonomiji pa so učinki okolja obravnavani kot javno dobro, eksterni učinki in področje, kjer odpovejo zakonitosti trga.

Gozdarska ekonomika stoji pred ne najlažjo nalogo ovrednotenja pomena gozda z upoštevanjem nekaterih učinkov gozda kot so npr. rekreacijski, varovalni, estetski. Les pomeni le del vrednosti gozda in vemo, da že ugotavljanje lesne

zaloge sestojata ali volumna posekanih dreves ni enostavno. Ostali učinki gozda imajo značilnost javnih dobrin. Rivalitete največkrat ni ali je slabo izražena, izključitev od rabe je tehnično težko izvedljiva, draga ali pa gre za politične odločitve, kot je npr. prost dostop v gozd. Zagotovitev teh učinkov je vseeno povezana s stroški, z neposrednimi (denarna sredstva in delo) ali posrednimi (npr. manjši donos iz gozda zaradi odpovedi proizvodnji lesa). Lastniki zato niso navdušeni nad zakonskimi predpisi za zagotavljanje ali ohranitev učinkov gozda.

WECK-HANNEMANN (1994) trdi, da s sedanjim načinom gospodarjenja z gozdom ni zagotovljeno učinkovito gospodarjenje za neproizvodne učinke gozda niti zaželen obseg teh učinkov.

V teoriji je za ovrednotenje neproizvodnih učinkov gozda znanih nekaj metod (npr. metode potovalnih stroškov, stroškov zaščite in zavarovanja, metoda tržnih cen nepremičnin glede na bližino gozda, kontingentna metoda idr.). WECK-HANNEMANN (1994) vidi v Švici celo možnost uporabe referendumov za ocenitev pomena gozda za ljudi. Ovrednotenje učinkov gozda je pomembno za učinkovitejše gospodarjenje z gozdovi. Določitev vrednosti tem dobrinam pomeni prikazati njihov pomen in jih tako storiti za relevantne pri odločitvah.

Pomisli proti trženju ali ovrednotenju naravnih dobrin, ki pogosto vsebujejo misli o njihovi neprecenljivi vrednosti in zato neumestnosti ceno, dosežejo pogosto ravno nasprotno. Naravne dobrine brez cene se obravnavajo kot brezplačne, prosto dostopne za neomejeno rabo. Posledice so prevelika izkoriščenost in premalo prizadevanj za njihovo ohranitev. Vrednost nekega učinka okolja je lahko za družbo visoka, pripravljenost posameznika, da bi kaj plačal za njegovo ohranitev ali zagotovitev, pa je lahko zelo majhna. Racionalno obnašanje posameznika zavira racionalno obnašanje družbe.

V literaturi navedene, v praksi še malo uporabljene oblike uporabe tržnih mehanizmov so (BRABÄNDER 1992, GLÜCK 1995/a, MANTAU 1994). :

- pogodbeno varstvo narave,
- sponzorstvo,
- prispevki zainteresiranih skupin,
- trženje klubskih dobrin,
- podelitev znaka kakovosti za kakovostno proizvodnjo lesa.

Pri pogodbenem varstvu narave gre za prostovoljno obvezo nekega lastnika ali upravičenca do rabe, da proti povračilu pri rabi tal določene posege v interesu varstva narave opravi, opusti ali dopusti (BRABÄNDER 1992).

Sponzorstvo oz. pokroviteljstvo temelji na predpostavki, da so vrednote pomemben element propagandnega procesa. Zanimivi so izsledki nemške raziskave o privlačnih področjih sponzorstva gradbenih podjetij (MANTAU 1994). Za šport je glasovalo 10% vprašanih, za kulturo 8%, za naravo in okolje pa kar 77%. V športu in kulturi je pokroviteljstvo že močno uveljavljeno, pri varstvu narave zaenkrat še ne.

Zainteresirane skupine, kot so lastniki hotelov, stanovalci bližnjih naselij in drugi so lahko pripravljene npr. za ohranitev nekega starega sestoja z lastnikom skleniti pogodbo.

Ob velikem povpraševanju in inovativnosti lastnika gozdov na področju trženja je mogoče javno dobro spremeniti v klubsko v zameno za plačilo. Uspeh je odvisen od transakcijskih stroškov.

Pri znaku kakovosti gre za označitev pozitivnih proizvajalcev. Pogoji za uspeh je pripravljenost kupcev plačati za neke produkte več zaradi kakovostne proizvodnje (npr. les iz sonaravno gospodarjenega gozda).

Pri reševanju nasprotij ne gre za vprašanje uporabe zakonitosti trga ali državnih instrumentov. Največkrat gre za konglomerat vseh možnosti, od izobraževanja, uporabe nekaterih tržnih mehanizmov do nujnih državnih posegov. Gre za vprašanje učinkovitega reševanja problemov oz. nasprotij.

V primeru trga gre za samoregulacijsko izravnavo ponudbe in povpraševanja. Osnova je osebna korist in ne državna prisila ali etične vrednote. Varstvo narave povsod s tem ni omogočeno. Uporaba tržnih mehanizmov je mogoča le tam, kjer je pripravljenost plačila velika (npr. dragoceni biotopi, veliko povpraševanje).

Trg ne more zadržati prenosa stroškov na tretjo osebo ali prihodnost v procesu proizvodnje in porabe. Ravno na tem področju je močna država z instrumenti, ki jih ima na razpolago. Država lahko ureja razmere na vseh površinah. Lastnikom

lahko nalaga zapovedi in prepovedi. Uporabnikom lahko določi plačilo za dostop do nečesa. Če je število uporabnikov zelo veliko, lahko sama prevzame finančne spodbude. Država in trg sta povezana. Trg je svoboden znotraj začrtanih meja. Meje pa je nujno postaviti od zunaj (KIRN 1991). Država postavlja zapovedi in prepovedi, mejne vrednosti in standarde. Državna intervencija obljublja kratkoročen in neposreden uspeh za vse površine. Še tako dobre zakonske rešitve pa ostanejo ob neuspešni izvedbi le na papirju. Soglasje oz. strinjanje lastnikov je zelo pomembno za učinkovit način gospodarjenja z gozdom.

4 SKLEPNE UGOTOVITVE

Nasprotja zaradi različnih interesov do gozda, preprečevanje njihovega nastajanja in reševanje obstoječih sporov so vedno pomembnejši del gospodarjenja z gozdovi. Nasprotja v gozdu po eni strani gospodarjenje z gozdovi dodatno zapletajo, po drugi strani pa lahko vzpodbudijo razvoj in napredek.

Nasprotja v gozdu lahko zasledimo na različnih ravneh. Na ravni ciljev gre za različne poglede na usmerjenost in vlogo celotnega gozdarstva, posameznih področij gozdarstva ali gospodarjenje s posebnimi gozdovi. Na ravni ukrepov pa gre za različne poglede na izvedbo konkretnih del v gozdu.

Tudi kakovostna skrb za gozdove ne more preprečiti nastanka nasprotij v gozdu, zato je potrebno iskati vedno nove rešitve. V praksi gre za uporabo konglomerata rešitev od načrtovanja, stikov z javnostjo, tržnih mehanizmov do denarnih nadomestil. Reševanje nasprotij v gozdu in nasprotja sama so pogosto neločljivo povezani. Rešitev, ki je v preteklosti ustrezala, lahko v sedanjosti sproži nastanek novih nasprotij.

Nasprotja v gozdu pomembno vplivajo na gospodarjenje z gozdovi. Vplivala so na dosedanja razvoj gozdarstva, vplivajo na prihodnji razvoj. Primerjalna raziskava o primestnih gozdovih Dunaja in Ljubljane (GROZNIK 1996) to potrjuje. Gospodarjenje s primestnimi gozdovi Dunaja se tudi zaradi številnih različnih in močno izraženih interesov do gozda precej razlikuje od splošnega načina gospodarjenja z gozdovi v Avstriji.

Vloga gozdarjev z vidika nasprotij v gozdu je v upoštevanju različnih interesov in njihovem usklajevanju z zmogljivostjo gozdov, znanstvenimi spoznanji in vizijami za prihodnost. Pomembna naloga je iskanje vedno novih rešitev za usklajevanje različnih interesov. Gospodarjenje z gozdom ni delo z gozdom ne oziraje se na ljudi ali delo za ljudi ne oziraje se na gozd, temveč delo z gozdom za številne potrebe ljudi danes in jutri.

5 POVZETEK

Gozd je obnovljiv naravni vir za pridobivanje lesa, je mesto številnih rab in vir dobrodejnih učinkov na okolje. Zmogljivosti gozda so omejene, zato vse potrebe ljudi, zahteve in želje, povezane z gozdom niso uresničljive. Številni interesi se križajo, mnenja si nasprotujejo, prihaja do nasprotij v gozdu.

Nasprotja v gozdu izvirajo iz različnih interesov. Lahko so na ravni ciljev in ukrepov. Sprožajo jih zunanji vplivi na gozd, namembnost zemljišča, raba in način gospodarjenja z gozdom. Nasprotja so lahko bolj ali manj zaostrena in relevantna.

Reševanje nasprotij je v osnovi politično in gospodarsko. Pri političnem načinu gre za osnovne usmeritve gozdarstva in uporabo različnih informacijskih, finančnih in pravnih ukrepov. Posebej smo izpostavili večnamensko gospodarjenje z gozdom in omejitve lastnikov gozdov. Pri gospodarskem načinu reševanja nasprotij smo predstavili razmišljanja o uporabi tržnih mehanizmov tudi za nelesne gozdne dobrine. V praksi se različni načini reševanja nasprotij dopolnjujejo.

Poznavanje nasprotij v gozdu in iskanje rešitev zanje je pomemben del gospodarjenja z gozdovi. Obstoj nasprotij v gozdu ne pomeni le dodatne zapletenosti pri stvarnem obravnavanju gozdnih ekosistemov, temveč tudi možnost za spremembo vloge gozdov, gozdarjev in gozdarstva v družbi.

SUMMARY

Forest, a renewable natural resource for wood production, has multiple use and is a source of beneficial effects on the environment. Its capacity is limited and therefore all human needs, requirements and requests relating to the forest cannot be fulfilled. Consequently, there are a number of conflicts of interest, different views and disagreements.

Conflicts, which arise from different interests in the forest, can relate to objectives and measures, they can be caused by exterior impacts on the forest, intended purpose of land, use of forest and by a forest management method. They can be more or less intense and relevant.

Conflict solving can be twofold: political and economic. The former approach involves basic trends of forestry and the use of different informational, financial and legal measures. Multiple-use forest management and restrictions of forest owners are dealt with in particular. As to the economic approach, views on the use of market mechanisms for non-wood goods are also presented. In practice, different approaches to problem solving complement one another.

The knowledge of conflicts and attempts to find solutions for them constitute an important aspect of forest management. The existence of conflicts does not mean only one further complication in dealing with forest ecosystems, it is also a possibility for a change in the role of the forest, foresters and forestry in society.

VIRI

- ANKO, B., 1980. Concepts of Multiple-Use Research. A Perspective Based on Experience in the Alpine Region. - v: IUFRO/MAB Conference, Research on Multiple Use of Forest Resources, USDA-Forest Service General Technical Report WO-25, Flagstaff, Arizona, s. 53-58.
- ANKO, B., 1995. Funkcije in vloge gozda. - Univerza v Ljubljani, BF, Odd. za gozdarstvo, 181 s.
- BRABÄNDER, H.D., 1992. Vertragnaturschutz - eine Chance für die Forstwirtschaft? - Forstarchiv, 63, s. 41-45.
- CLARK, R.N / STANKEY, G.H. / KRUGER, L.E., 1992. A Social Science Perspective on New Perspectives in Forestry. - v: "Second Canada/U.S. Workshop on Visitor Management in Parks, Forests and Protected Areas.", Madison, Wisconsin, 11 s.
- CORTNER, H.J. / BURKE, S. / MOOTE, M.A. / WALLACE, M.G., 1993. Non-Timber Resources and Values on United States Forest Lands. - prispevek k IUFRO skupini S 6.12-01, Bolkesjö na Norveškem, 15 s.
- CUBBAGE, F.W. et al., 1993. Forest Resource Policy. - New York, John Wiley & Sons, 562 s.
- CUBBAGE, F.W., 1991. Public Regulation of Private Forestry. - Journal of Forestry 89, 12, s. 31-35.
- DAHRENDORF, R., 1990. The Modern Social Conflict. An Essay on the Politics of Liberty. -New York, Weidenfeld&Nicolson, 219 s.
- ELLEFSON, P.V., 1992. Forest Resources Policy. Process, Participants and Programs. - USA, McGraw - Hill Inc., 504 s.
- FREYTAG, C., 1988. Erholung im Stadtwald. Fallstudie im Stadtrandgebiet Breitenfurt-Mauer. - Wien, Univ.für BOKU, Diplomarbeit.
- GAŠPERŠIČ, F., 1987. Temeljni principi polifunkcionalnega gozdnogospodarskega načrtovanja. - GozdV., 45, 6, s. 265-276.
- GLÜCK, P., 1987. Das Wertsystem der Forstleute. Cbl.ges.Forstwesen, 104, 1, s. 44-51.
- GLÜCK, P., 1993. Forstliche Dienstleistungen: Angebote statt Anrechte. - Österreichische Forstzeitung, 104, 4, s. 50-51.
- GLÜCK, P., 1994/a. Regelung von Waldnutzungskonflikten. - v: Internationaler Sommerhochschulkurs, Unterlagen zur Vorlesung, Wien, 19 s.
- GLÜCK, P., 1994/b. Von der ökonomischen zur ökologischen Nachhaltigkeit. - Österreichische Forstzeitung, 105, 8, s. 24-28.

- GLÜCK, P., 1995/a. Naturschutz durch Marktanreize. - Österreichische Forstzeitung, 106, 6, s. 19-22.
- GLÜCK, P., 1995/b. Vermarktung forstlicher Dienstleistungen. - Internationaler Holzmarkt, 3, s. 18-21.
- Gozdni red za Istro, Furlanijo in Kras 1541, 1989. - Viri za zgodovino gozda in gozdarstva na Slovenskem VI., Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo, 125 s.
- GROZNIK, K., 1996. Nasprotja v gozdu. Primerjava dunajskih in ljubljanskih primestnih gozdov. - Univ. v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo, dipl. nal., 95 s.
- HELLSTRÖM, E. / REUNALA, A., 1995. Forest Conflicts from the 1950's to 1983. - European Forest Institute, Joensuu, Finland, Research Report 3, 91 s.
- HYTTINEN, P. / SOLBERG, B., 1995. Survey of Forest Policy Research in Europe. Ongoing Projects 1993/1994. - Joensuu, European Forest Institute, 114 s.
- JAKES, P. / GREGERSEN, H. / LUNDGREN, A. / BENGSTON, D., 1990. Emerging Issues in Forest Management and Use. - Journal of Forestry, 88, 4, s. 25-34.
- KENNEDY, J.J., 1985. Conceiving forest management as providing for current and future social value. - Forest Ecology and Management, 13, s. 121-132.
- KIRN, A., 1991. Ekološko - entropijska senca človekovega dela in človekovih potreb - Maribor, Zbornik Ekologija - ekonomija - entropija, Aram, s. 7-57.
- KOCH, N.E. / KENNEDY, J.J., 1991. Multiple-use Forestry for Social Values. - Ambio, 20, 7, s. 330-333.
- KROTT, M. / MAIER, R., 1991. Forststraßenbau in Ökozeiten. Fallstudie zu einem Bürgerprotest in Klosterneuburg. - Wien, Univ. für BOKU, Eigenverlag des Inst. für forstliche Betriebswirtschaftslehre, 89 s.
- MANTAU, U., 1994. Produktstrategien für kollektive Umweltgüter. Marktfähigkeit der Infrastrukturleistungen des Waldes. - Zeitschrift für Umweltpolitik & Umweltrecht, 17, 3, s. 305-322.
- NIESSLEIN, E., 1980. Waldeigentum und Gesellschaft. Eine Studie zur Sozialbindung des Eigentums. - Hamburg, Parey, 174 s.
- Österreichischer Forstverein (ÖFV), 1993/a. Multifunktionelle Waldwirtschaft. Positionspapier des Österreichischen Forstvereins. - Österreichische Forstzeitung, 104, 6, s. 48-51.
- Österreichischer Forstverein (ÖFV), 1993/b. Multifunktionelle Waldwirtschaft: Wald und Tourismus. Positionspapier des Österreichischen Forstvereins. - Österreichische Forstzeitung, 104, 6, s. 52-53.

- POGAČNIK, J., 1994. Obseg javnih funkcij gozdov in problemi, ki jih zanje prinašajo posegi v gozdni prostor. - *GozdV.*, 52, 10, s. 409-413.
- Schweizerischer Forstverein (SFV), 1990. Spannungsfeld Waldbau - Natur-und Landschaftsschutz. Ein Diskussionsbeitrag des Schweizerischen Forstvereins. - *Schweizerische Zeitschrift für Forstwesen*, 141, 1, s. 23-54.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ), 1994. - Ljubljana, DZS.
- ŠINKOVEC, J., 1994. Pravo okolja. Načela in mednarodnopravni prikaz. - Ljubljana, Uradni list republike Slovenije, 263 s.
- WECK-HANNEMANN, H., 1994, Was ist der Wald uns wert? Eine Einschätzung aus ökonomischer Sicht. - *Schweizerische Zeitschrift für Forstwesen*, 145, 2, s. 95-110.
- WIESTHALER, F., 1995. Latinsko - slovenski slovar. - Kres, Ljubljana.
- WINKLER, I., 1992. Družbeni in ekonomski vidiki mnogonamenskega gospodarjenja z gozdovi. - *Zbornik gozdarstva in lesarstva*, 40, s. 99-122.
- WINKLER, I., 1995. Značilnosti in posebnosti lastnine gozdov. - *Zbornik gozdarstva in lesarstva*, 47, s. 181-210.